

Rendszerváltás Közép-Európában, a bűnözésmegelőzés és a kriminálpolitika kérdőjelei*

A hatalomgyakorlás jellegében bekövetkező változást Magyarországon rendszerváltásnak vagy pontosabb terminológiával: a rendszerváltás hosszú folyamata kezdetének nevezik. Ennek kézzelfogható jelei a politikai, a gazdasági dimenziókban és a közvélekedésben értékelhetők.

A politikában jelentős erózió zajlik. A folyamat kezdete időben messzire nyúlik vissza. Mindegyik országra érvényes, hogy az okok között külsők (elsősorban a szovjet világbirodalom végelgyengülése, és az ezt korszerűen kezelni kívánó utolsó néhány év Gorbacsov fémjelezte szovjet bel- és külpolitikája) és belsők (elsősorban a gazdaságilag fejlettebb Nyugattal mindenáron versenyben maradni kívánó, a legtöbb esetben végtelenül eladósodott, és a hadigazdaság ismérveit az utolsó pillanatig fel nem adó, csődbe jutott gazdaság) játszottak szerepet. Közismert, hogy amíg Magyarországon a gazdasági helyzet — látszólag — sokkal jobb volt, mint a többi közép- és kelet-európai országban, addig Ma-

gyarország adósodott el a régióban a leginkább, legalábbis az egy főre jutó adósság mértékét tekintve.

Nagymértékben különbözött az egyes országokban a hatalmváltás folyamata, ami a mai napig sem fejeződött be. Magyarország már viszonylag korán, az 1960-as évek közepétől, végétől kezdődően folyamatosan vette fel a külföld által jól ismert és a legutóbbi időkhöz méltányolt ún. „puha diktatúra” jellemzőit. A ma reformkommunistáknak vagy reformszocialistáknak nevezett csoport a hatalmon belül hosszú éveken át készült a modernizációra. Más kérdés, hogy az igazi rendszerváltásra csak egy szűk ellenzéki kör gondolt — bár az ő képzeletükben sem a mostani évszámok szerepeltek.

* Az 1992. június 1—4. közötti Társadalmi változások, bűnözés és rendőrség címmel rendezett nemzetközi konferencián, a szerző által tartott előadás szerkesztett változata.

A rendszerváltást követően is fennmaradtak a korábbi hatalmi, elosztási és tulajdoni viszonyok. Ez is arra vezet, hogy a lakosság nem érzékeli a változást. A helyzet rosszabbodása — ezen belül a bűnözés növekedése, az erőszak terjedése, a rendőrségi tevékenység csökkenő eredményessége — kézzelfogható, míg a demokrácia jó-téteményei nem vagy alig érzékelhetők.

Kellő történelmi távlat hiányában ma még nem látni: van-e ok-okozati összefüggés a rendszerváltás, a felgyorsuló elszegényedés és a társadalmi deviancia korábban már elfeledettnek vélt formái között.

A hatalom

Az országirányítók stílusa — akarva-akaratlanul — kihat az emberek viselkedésére. Mégpedig két irányban: egyrészt a szükségletkielégítési, problémamegoldási módok mintavételénél, másrészt az alkalmazkodásnál.

A hatalomnak az emberi viselkedés mintájául szolgáló megnyilvánulásai természetesen maguk is hordozzák a hatalomgyakorlók értékrendjét, problémakezelési technikáját. Ez mind az államhatalmi, mind az államigazgatási területre vonatkoztatva igaz. S mint-hogy a többpárti rendszerekben a hatalom többnyire pártokon keresztül gyakorlódik: a pártszimpatizánsok már eleve a párt stílusát tükrözik vissza, mint követendő mintát. Az államigazgatásban pedig a kormánykoalíció jel-

lemző vonásai képződnek le. Legalábbis egy bizonyos idő után, és akkor, ha ugyanaz a kormánykoalíció hosszú időn keresztül van hatalmon.

Napjaink Magyarországon — de az egész régióban — több, az emberi viselkedést kedvezőtlen irányba befolyásoló tényező jut az említett szereplőkön keresztül előtérbe. Az utóbbi időszakban felerősödtek azok az erők, amelyek a múltbeli problémák erőszakos befejezését, a leszámolást választották feladatként (és a problémamegoldás mások számára is követendő mintájaként). Hátterbe került a konszenzus keresése és előtérbe a másként gondolkodók gyűlölete. A szakértelem és szaktudás alárendelődött a politikai érdekeknek és alkalmas eszközzé vált a mindennapi gondokról való figyelemelterelésnek. A megfontoltságot a kapkodás, a tervezést az improvizáció helyettesíti — számos esetben ugyancsak politikai okokkal a háttérben. A hatalomnak esetenként azért nem áll módjában jó döntést hoznia, mert a szakértelemnél a politikai megbízhatóság előbbre való. Vagy még mielőtt ennek vizsgálatára sor kerülhetne, politikai ijesztgetéssel sikerül a szakembereket a hatósági döntéshozatal környékéről messzire riasztani.

A gazdasági, ideológiai (világnézeti) szétesés folyamata ugyancsak nem ma kezdődött meg. Történelmi távlatból lehet majd csak megítélni, hogy a demoralizálódás, az elidegenedés és más, az emberi értékrendet és -rendszert je-

lentős mértékben meghatározó tényezők mennyiben vannak oksági kapcsolatban a szovjet befolyással, a hivatalos ideológiával, s mennyiben vannak összefüggésben ettől független (pl.: történelmileg is régióspecifikus), objektív jelenségekkel. Korábban az ún. másként gondolkodók csaknem mindannyian azt hitték: ha egyszer vége lesz a szovjet befolyásnak, eltűnik a régióból annak minden hordaléka. Most meg egyre többen gyanakszunk: a „létező szocializmus” csak felerősített bizonyos, e régió társadalmaira egyébként is jellemző negatív jelenségeket. Azt már mindenesetre tudjuk: ez a rendszerforma háttérbe szorított már meghaladottnak és megoldottnak vélt regionális problémákat. Mint a történelem hosszú ideje bizonyítja: e tájkon az intolerancia, a másság el nem viselése mindig természetesebb volt, mint a nyugat-európai területeken. A spontán lázadásoknak mindig inkább e térség adott otthont.

A gazdasági élet és a jogi szabályozás zavarai

Az már nyilvánvalóan a rendszerváltás produktuma, hogy jelentősen megnőtt a jogházagok száma, s a korábbi megítélés kritériumai a jogállamiság megteremtésének igényével együtt szigorodtak. Ez pedig — a kezdeti időszakban legalábbis — mindenképpen együtt jár a jogbizonytalanság növekedésével és a jogbizonytalansá-

got, valamint a jogházagokat kihasználók számának szaporodásával.

Az is természetes, hogy ilyen körülmények között — a jogalkalmazók elbizonytalanodásának mérhetetlen mértékével arányosan — mérhetően növekszik a joggal való visszaélés. Ma, és még vélhetőleg hosszú ideig nagy számban lesznek olyan esetek, amelyek morálisan elítélendők, jogilag azonban akár szabályozási, akár bizonyítástechnikai okokra visszavezethetően nem vagy csak nehézségek árán üldözhetőek. A szerencselovagok paradicsoma ma Európa e régiója. Ezt jól bizonyítja egy nemrég közreadott becslés a nyugat-európai hatóságok által évek óta nehezen tolerált keleti feketekereskedelem magyarországi adatairól. Eszerint ebben az országban 70—80 ezer ember űzi ezt a tevékenységet. Ez a szám csaknem annyi, mint az országban hivatalosan bejegyzett magánkereskedők száma. Ezek nem fizetnek külföldről behozott árucikkeik után vámot, tevékenységük után társadalombiztosítási járulékot, s ami a legtöbb bérből és fizetésből élő számára a legfájóbb: adót sem. Az természetesen a jelenlegi hatalom beállítódásának, gyengécségének, a rendteremtésért, a jogszabályok érvényesítéséért felelős szervek munkája összehangolatlanságának, végső soron a jogállamiság kialakulása bizonytalanságának kézzelfogható bizonyítéka, hogy e helyzeten éppúgy nem tud vagy nem akar változtatni, mint az előző rendszer.

A társadalmi változások és a bűnözés összefüggésében olyan szempontok is szerephez jutnak, mint a környező országok gazdasági helyzete, politikai stabilitása, országirányítási stílusa.

Közismert, hogy Magyarországra az utóbbi néhány évben — épp jobb gazdasági helyzete és nagyobb nyitottsága folytán — nagyszámú menekült érkezett, és részben települt le. Egyik szomszédjánál háború dúl. Több szomszédos országban az ott élő kisebbségek elleni gyűlölet hivatalosan bejegyzett szervezetek politikai programjának középpontjában van. Ezek egy része nemzetiségi, a másik faji alapon áll. A nyitott határok, a liberális határellenőrzés olyan személyek és csoportok tömeges bejövételéhez is lehetővé teszi, amelyek korábban nemcsak ezt az országot, de még a régiót is elkerülték. A bűnözés mind tranzit-, mind belföldi viszonylatban új minőségeket biztosít teret.

Kelet-Közép-Európa új demokráciáit új veszélyek is fenyegetik. Ezek egyike a hazájukból *elmenekültek inváziója* előbb a közép-európai régióba, majd Nyugat-Európába. Az utóbbi régió politikusai még nem ismerték fel, hogy ha most nem tartják otthon a polgárháborúk és részben az éhínség szélén álló országok lakosságát, akkor a későbbiekben már nem fogják tudni feltartóztatni az emberáradatot. Legfeljebb egy aknazárral párosuló új vaslűggöny mögé zárkozhat a mai gazdag Európa.

A másik veszély abban jelentkezik, hogy a fejlett világ maffiái köztudottan már ma képesek felvásárolni a teljes kelet-közép-európai régió közigazgatását. A hírek arról szólnak, hogy csupán ezen országok fizetőeszközeinek konvertibilitására várnak, illetve jelenleg épp ennek megteremtésén fáradoznak. Amennyiben ez bekövetkezik nemcsak ezen országoknak kell a bűnözés teljesen új minőségével megküzdeniök (amely a leggazdagabb országoknak, a legkiegyensúlyozottabb társadalmaknak sem sikerült), hanem Nyugat-Európát is veszélyes helyzetbe sodorhatja.

A bűnözés alakulásának új tendenciái

Európa általunk lakott régióját is elérte a polgári országokból jól ismert, éveken, évtizedeken át borzongással figyelt bűnözési hullám.

Vannak — ha nem is sokan — akik úgy vélik: e változás összefüggésben van azzal, hogy befellegzett egy társadalmi rendszernek. Lehet, hogy a magunk mögött hagyott világrend — sok negatívuma mellett — arra legalább jó volt, hogy a szó szoros értelmében valamiféle rendet biztosított a benne élő honpolgároknak? Bármennyire kedélyt borzoló erre adandó válaszom, az sem nem eredeti, sem nem következtetések levonására alapot adó. Én ugyanis valóban úgy vélem: az elmúlt rendszer, a megbukott világrend ebből a szem-

pontból nagyobb védelem, biztonság érzetét keltette az ún. kisemberben.

Előljáróban arra kívánok utalni, hogy az ún. rendszerváltás előtti utolsó időszakban már rég nem volt igaz az akkori rendszer vezetőinek (belügyminiszter, legfőbb ügyész) azon állítása, miszerint nálunk a közbiztonság szilárd. Illetve igaz volt, csak kérdés, hogy mihez képest. No és kérdés, hogy melyek a közbiztonság szilárdságának kritériumai. Számos harmadik világbeli országhoz képest a mi helyzetünk még ma is kitűnő. De ha pl. a terrorista merényleteket tekintjük mértékadónak, akkor a mi régióink — legalábbis egyelőre — messze jobb képet mutat, mint a sok évszázados polgári hagyományokat és békés kiegyensúlyozott társadalmi berendezkedést magáénak tudható Nagy-Britannia, vagy a mostanság oly gyakran példaképpé tett — s sok más szempontból valóban követésre méltó — Spanyolország.

Amennyiben azonban jelenünket vetjük egybe múltunkkal, akkor meglehetősen borús a kép. S ezen az sem segít, ha észrevevessük: *a romlás magjait nem a jelenlegi rendszer vetette el*. Sőt sarjadásuk is már akkor megindult, amikor az egykori hivatalosak még azt mondták, hogy minden nagyon szép, minden nagyon jó. Amikor a hatalom által kijelölt nyilatkozók még fenn hirdették a közbiztonság szilárdságát, már akadtak olyanok — közöttük az akkori belügyi apparátus egyébként hűséges, de reálisan gondolkodó tiszt-

jei is —, akik prognózisukban egy feltartóztathatatlan növekedési hullámot mertek jóslni. Hiszen ennek feltételei — s ez bizonyítja a „magvetés” idejét — már akkor megteremtődtek. Más kérdés, hogy e nézeteknek hivatalosságok nem örültek, s igyekeztek nem tudomást venni e keserű jövőképről.

Ez a folyamat az elmúlt időszakban felgyorsult. Ma még — kellő távlat hiányában — nem volna célszerű pontos határvonalat húzni annak megállapításánál, hogy az okok között milyen arányban szerepelnek a múlt rendszer által megteremtettek, milyen arányban a társadalmi-gazdasági fejlődés adott fokán normálisnak tekinthetők, milyen arányban a földrajzi térségünkre viszonylagos állandósággal rendelkező, s rendszerfüggetlen, és milyen arányban a rendszerváltás folyamatával összefüggő okok. Az azonban tény, hogy a magyar társadalmat senki nem készítette fel erre a bűnözési hullámra.

Nem látszik ugyanakkor az sem megkérdőjelezhetőnek, hogy a diktátúra — mivel a problémák jelentős részét a „szőnyeg alá söpörte”, s mivel működésének egyik alapelve a félelem — kevésbé kedvezett a törvénysértő magatartások tanúsításának, mint a demokrácia hajnala, *ami az államgépezet elbizonytalanodásával, jogainak és kötelezettségeinek újrafogalmazásával, a nemzetközi normákkal egybehangzóan értelmezett egyéni szabadságjogok megnyirbálásának kétségeivel küszködik, s*

amely hatalom erőszak szervezete más háttérhez szokván egy ideig maga sem találta (találja) helyét.

Az irányítási rendszer fogyatékosai, a szabályozók hiánya ma leginkább a rendőrségi munkában érhető tetten. *A rendőrség a szeme előtt megvalósuló jogsértésekkel szemben ma már látványosan nem lép fel.* (Bár az ilyesmi korábban sem ment kivétel számba.)

Az irányítási-szabályozási rendszer bizonytalansága (is) vezette a rendőröket és parancsnokait arra a meggyőződésre, hogy az intézkedés elmulasztása vezet a legkisebb rosszra, míg a korábbi reflexek alapján történő, vagy a jelenlegi, törvényi szabályozás hiányában megvalósított intézkedések — megfelelő természetes jogérzék és világos iránymutatások, nemkülönben társadalmi konszenzus hiányában — gyakran vitatottak.

A rendszerváltás kezdetét követő két éven belül sem sikerült egy közmegegyezésen alapuló rendőrségi törvényt elfogadtatni. Vélhető, hogy eszerint nemcsak a hatalom közkatonái, de még a *tisztjei sem tudják, hogy hol vannak kötelességeiknek és egyben lehetőségeiknek, jogosultságaiknak jogállami határai.* Sőt! A törvénytervezetről folytatott viták tanúsága szerint, a kép a társadalom számára mértékadó politikai crök számára sem egyértelmű.

Bűnözésmegelőzés és a kriminálpolitika kérdőjelei

Nyugat-európai szakemberekkel beszélgetve gyakran értetlenséget tapasztalunk régióink problémái iránt. Nem értik, miért vagyunk kétségbeesve a növekvő bűnözéstől (hiszen nálunk még mindig jobb a statisztikában tükröződő helyzet, mint náluk.) Nem értik, miért aggódunk a rohamosan növekvő munkanélküliség miatt (hiszen nálunk még mindig gyakran alacsonyabbak a statisztikában szereplő számok, mint náluk). Nem értik, miért foglalkozunk rendkívül aggályosan különféle definíciós kérdésekkel (hiszen a fő feladat a gyakorlati megoldási lehetőségek kimunkálása). Értetlenségük közös gyökere az, hogy náluk már régen működnek azok a rendszerek (legyenek bár stabil gazdasági válságmenedzselő fórumok, kialakult szociális védőháló, avagy szilárd értékrendet közvetíteni képes nagy- vagy kispolitika), amiknek mi még csak a helyüket keressük.

A gondokat csak tetézi, hogy — elmentésben a demokrácia hagyományaival rendelkező országokkal — e régióban hosszú ideig minden mást jelentett, mint a világ más részein. Közös fogalmakat kell megtölteni új tartalmakkal és korábban virágnyelven megfogalmazott problémákat kell nekünk nevezni.

Az előzőekben vázolt okok miatt nem vagyok abban a helyzetben, hogy

kiforrott álláspontot foglaljak el. A bűnözés rohamos növekedése azonban sürgős és jó beavatkozási javaslatokat követel a szakemberektől. Ugyanis remélhetőleg végleg elmúlt az az idő, amikor pozícióban levő politikusok magukat és a mögöttük álló pártot tekintették a legalkalmasabbnak minden szakmai feladat végső megoldására. Remélhetőleg a politikusok a szakmától nemcsak egyetértést, hanem kritikus javaslatokat várnak politikai (így a kriminálpolitikai) döntéseik megalapozásához. A következőkben erre tekintettel exponálok — inkább kérdés, mint megoldás formájában — néhány központi problémát.

Az Országos Kriminológiai és Kriminalisztikai Intézet kriminológiai osztályának 1992-től kezdődően egyik központi feladata a kriminálpolitikai koncepció kidolgozása. A soron következőkben az osztály kollektív munkája során megfogalmazódott szempontokat és kérdésfeltevéseket foglalom össze.

A bűnözés megelőzésének (röviden: a prevenciónak) számos definíciója ismeretes. Amennyiben ezeket elemezzük¹ azt tapasztaljuk, hogy a prevenció fogalmilag két részre osztható. Egyrészt *orientációt szolgáló politikát*, másrészt *gyakorlati tevékenységet* jelent. Az

¹ Vö. pl. Mueller, G. O. W.: Criminal justice processes and perspectives in a changing world. In: HEUNI: Course on United Nations Criminal Justice Policy (No 6), 1985. 137—150. pp.;

Graham, J.: Crime prevention strategies in Europe and North America. HEUNI (No. 18) 1990. 6., 9., 11-12. pp.

is kitűnik azonban, hogy — jórészt definíciós hiányosságokra visszavezethetően — ezen túlmenően *hatalmasak eltérések egyes szerzők felfogásai között*. Abban lényegében egyetértés van, hogy az állami beavatkozásokat politikának nevezzük, illetve, hogy politikáknak csak az állami beavatkozásokat nevezhetjük.

Már korántsem ennyire uralkodó a felfogás, ami szerint a bűnözés megelőzést részint politikákból összetevődő orientációs, részint politikai jellegzetességeket nem tartalmazó, tehát tisztán feladatmegvalósításban testet öltő egyetlen egységes rendszernek kell (kell-e) tekinteni. Az talán bárki számára elfogadható, hogy az orientációs szerepvállalás részint a hatalmi elit, letve az általa képviselt (képviseelni vélt) embercsoportok legfőbb értékeit szándékozza védeni és legfőbb érdekeit szeretné szolgálni. Ennek sikeressége számos, itt nem részletezhető októl függhet. Ezek egy része a hatalmi eliten belülről, más része azon kívülről hatva — mintegy ellensúly — érvényesülnek.

Hasonlóképp *nem evidencia a prevenció célja*. Ez elsősorban attól függ, hogy valamely ország hatalmi gépezete milyen feladatot szán magának, és milyen az ország népességének. *Mennyire játszik szerepet ténykedésében az ideológia és mekkora szerepet a pragmatizmus, mekkora szerepet a küldetésstudat és az ezzel óhatatlanul együtt járó erőszak, és mekkorát a szolgálattudat és az*

ezzel együtt járó szabályozó szerepvállalás. Ezekről függ, hogy mennyire akar és képes a végrehajtó hatalom közreműködni nem a bűnözés felszámolásában, hanem annak elviselhetővé tételében, mennyire tartja fontosnak, hogy kedvező helyzetet teremtsen a bűnözést elviselhetővé tevő civil szerveződéseknek és kezdeményezéseknek. Ettől függ az is, hogy mennyire hajlandó közreműködni azokban az erőfeszítésekben, amelyek visszatérően a létező intézmények és azok (leginkább eszményi) kitűzött céljai közötti összhangot vizsgálják.

A visszahatás is ennek függvénye: *öntevékeny, a kormányzat elképzeléseivel nagyrészt harmonizáló és jelentős társadalmi aktivitás csak a kormányzat szabályozó szerepvállalása esetén képzelhető el.*

Amint említettem: e politikák adják a bűnözésmegelőzés gyakorlata részére az orientációt. Meglehetősen szélsőséges határok között mozognak azok a vélemények, amelyek e politikák rendszerével, nemkülönben a prevenció számára releváns körével foglalkoznak. Vannak olyan nézetek is, amelyek pl. a prevenciót tekintik a kriminálpolitika tárgyának, míg mások a kriminálpolitikát a bűnmegelőzés elméletének vélik. Terminológiai zavarok uralják a primér, a szekunder és a terciér felosztást is.²

A legkomolyabb véleményeltérések a különféle prevenciós politikák egymás-

hoz való hierarchikus viszonyulásában, továbbá ezeknek a kriminálpolitikához való kapcsolatában (pontosabban: e politikához a parttalanság veszélye nélküli kapcsolhatóságában) van.

Ugyancsak nincs teljes egyetértés abban sem, hogy e politikák közül melyek, milyen mértékben, mely körülmények között és kik számára bírnak kötelező erővel. Melyek azok a célcsoportok, amelyeket csak figyelemfelhívással, és melyek azok, amelyeket kötelező erővel orientál. (Példaként érdemes megemlíteni, hogy egy nemrég még állampárti diktatúrában élő országban egyáltalán nem természetes a válasz arra a kérdésre, hogy a politika akár az egyes ember, akár a társadalmi szervezetek számára mit írhat elő. Ez ugyanis meghatározza azt is, hogy az említett feleknek milyen a szerepük a prevencióban. Itt érdemes utalni arra is, hogy az állami és a társadalmi szervezetek éles elválasztása sem magától értetődő Európa e régiójában.)

A gyakorlati feladatokhoz közeledve választ kell adnunk arra a kérdésre, hogy milyen a társadalom- és a gazdaságpolitika egymáshoz való viszonya. Mely politikák sorolandók be ezek alá? Hol a helye és mi a szerepe a szociálpolitikának, s milyen részpolitikák sorolandók ez alá? (Esetleg tartalmilag nem azonos-e a kelet-európai régióban használt társadalompolitika kifejezés a Nyugat-Európában elfogadott szociálpolitikával?) Végül pedig, hogy hol a

² Ezekről részletesen ld. *Graham* 1990. i. m. 9. p.

helye, mi a szerepe a bűnözés megelőzését, a bűncselekmények következményeinek csökkentését szolgáló hivatott politikáknak? Eltérő és jórészt definiálatlan kifejezés-használat miatt még az alá-, fölérendeltségi viszonyok sem egyértelműek pl.: a következő, gyakran ismétlődő szókapcsolatokban: *kriminálpolitika* (criminal policy), *büntető igazságszolgáltatási* (vagy igazságügyi?) *politika* (criminal justice policy), *büntetőpolitika* (penal policy), *bűnmegelőzési* (vagy bűnözés-megelőzési?) *politika* (criminal prevention policy). Megállapítható, hogy e területen — a fogalmak definiálatlansága és a fogalmakat használók nagyvonalúsága folytán — úgyszólván teljes az anarchia.

Az eredményes kriminálpolitika előfeltételei

Vannak, akik egyenlőségjelet tesznek a kriminálpolitika és az eredményes bűnmegelőzés közé. Ezzel a véleménnyel nem tudunk egyetérteni. A bűnmegelőzés nem csak, de talán nem is elsősorban hatósági tevékenység. A politika meg egyébként is — mint láttuk — csupán állami orientációra alkalmas. A feladat megvalósítása nem politikai feladat, bár abban részben ugyanazok a szervezetek és intézmények működnek közre, amelyek a politikákat határozzák meg.

Magyarországon jelenleg a bűnözés megelőzésének sem politikai (így kriminálpolitikai), sem gyakorlati rendszere

nem alakult ki. Miként az élet számos területén, a korábbi struktúrák szét-esési folyamata jobban érzékelhető, mint újak keletkezése.

Ahhoz, hogy új feladatmegvalósító rendszer alakulhasson ki, választ kell kapnunk olyan kérdésekre, mint:

— mely politikákat kell bevonní a bűnmegelőzés (a bűnözésmegelőzés) eredményessége érdekében;

— kik (mely központi és helyi intézmények) vegyenek részt a feladat megvalósításában;

— milyen módon történjen a beavatkozás (ezen belül hol, milyen korlátok között valósuljon meg a kényszer és az önkéntesség);

— milyen kört érintsen ez a beavatkozás (a beavatkozás jellegétől függően mikor kell országos, mikor regionális vagy helyi intézkedéseket foganatosítani);

— milyen elvi háttérrel (pl.: a jogalkotás vagy a jogalkalmazás és ennek részint a jogalkotás, részint az emberi szabadságjogok szabta korlátain belül) valósuljon meg ez a beavatkozás;

— milyen (pl.: kriminálpolitikai hátterű vagy ettől független egyéb) intézkedéseket kell foganatosítani a siker reményében;

— melyek a célcsoportok (pl.: a teljes lakosság vagy egycs kiemelt rizikócsoportok);

— melyek azok a célpontok (pl.: erőszak, drog, környezeti bűnözés, va-

gyon elleni bűnözés, korrupció), amelyekre összpontosítani kell.

A nyugodt fejlődéshez szokott országoknak évtizedek állnak rendelkezésre a változásokra való reagálásra és az új helyzethez igazodó politikák kikísérletezésére és a sikerrel kecsegtető megoldások bevezetésére. A tapasztalatok azt mutatják, hogy még a szerves fejlődést kiszolgáló beavatkozások is szá-

mos kudarccal terhesek. Nem szükséges részletesebben ecsetelni, hogy mekkora nagy a tévedés lehetősége egy, a szerves fejlődést soha nem ismerő régióban, ahol ráadásul a kísérletezésre nincs idő. Ugyanakkor egyedülálló kísérletben kell részt vennünk: a feudális jellemzőket magán viselő, szocializmusnak mondott diktatúrából kell áttérnünk a kapitalizmusba.

